

Algis VYŠNIŪNAS

KAS YRA ARCHITEKTAS? KŪRĖJAS, PROCESO ORGANIZATORIUS, ADMINISTRATORIUS AR DAR KAS NORS?

Nei filosofinė išmintis, nei erudicija nepadės sukonstruoti architektūros mokymo taip, kad jis iš tikrųjų duotų rezultatus. Iki šiol architektai mokosi savo amato ne tiek organizacijoje, kuri išduoda diplomus, kiek vienas Dievas žino kur ir kaip. Iš dalies mėgdžiodami talentingų bendrakursių darbus, iš dalies įsiklausydami į labiau patyrusių žmonių pokalbių nuotrupas, iš dalies nagrinėdami paveikslukus žurnaluose, iš kurių profesoriams sunkiai suvokiamu būdu prasisunkia architektūra į besimokančio jaunimo galvas ir sielas.

A.Rappoport

IVADAS

Nagrinėdamas vieno tarptautinio projekto internetinį puslapį pamačiau įdomią informaciją – projekto dalyvis prisistato kaip atestuotas architektas-ekspertas, nors puikiai žinau, kad jis ne tik nėra baigęs pagrindinių architektūros studijų, bet ir nėra jokių architektūros-urbanistikos ekspertų tarybų narys. Turime keistą atvejį – atestuotas architektas, bet ne architektas (nes neturi architektūros profesijos pagrindu); formaliai gali atlikti projekto ekspertizę, bet yra nekompetingas vertinti architektūros kokybę; gali vadovauti projektui, bet sukurti kokybišką architektūrinį kūrinį yra nepajėgus. Be to, minėtas veikėjas sugebėjo įstoti į Architektų sąjungą ir puikuoja oficialiame leidinyje „Lietuvo architektai“¹. Tai jau absurdas, todėl teigiu, kad **atestuotas architektas tėra architektūros verslo vadybininkas, nebūtinai susijęs su architektūros menu. Projekto vadovo statusas nėra kompetencijos architektūros srityje rodiklis**². Architekto profesinė kvalifikacija įgyjama ilgametėse universitetinėse studijose, o atestuoto architekto (projekto vadovo) juridinis statusas suteikiamas pagal tam tikrus formalius reikalavimus. Tas faktas rodo, kad kalbame apie skirtingus dalykus.

Tokia painiava yra todėl, kad projekto vadovas (vadybininkas) sutapatinamas su projekto pagrindinės idėjos autoriumi (kūrėjas), nors akivaizdu, kad vadybininkai dažniausiai nėra kūrėjai. Ypač sudėtinga identifikuoti profesinę kompetenciją žmonių, dirbančių teritorijų planavimo ir viešojo administravimo srityje, bet pretenduojančių į architekto statusą. Būtent teritorijų planavimas yra ta silpnoji grandis, kuri išderina iš principo teisingą architekto kompetencijos patikrinimo idėją, nes kompetencija teisės aktų ir juridinių procedūrų srityje iš tikrųjų yra nesusijusi su klasikine architekto profesijos samprata. Taip pat neaišku kas yra architektas-ekspertas, nes neaišku, kas yra ekspertizės objektas – architektūrinė kokybė ar atitikimas normoms, taisyklėms, instrukcijoms, reglamentams, procedūroms? Todėl klausimas „kas yra architektas?“ yra aktualus ir visiškai logiškas, nes tikrai darosi nebeaišku ar architektas yra profesija, ar statusas?

Formalus atsakymas į straipsnio pavadinime iškelto klausimą „Kas yra architektas?“ yra aiškus – **architektas yra tas, kas baigė universitetines architektūros studijas pagal pagrindinių (bakalauro) studijų programą „Architektūra“ menų srityje architektūros kryptyje**³, prisilaikant ES direktyvos 2005/36/EC⁴, pagal kurią labai aiškiai apibrėžti reikalavimai architekto profesinei kvalifikacijai. Architektūros bakalauro kvalifikacinis laipsnis yra privalomas minimumas bendroje architektūros studijų sistemoje. Neaiškumai kyla sekančioje studijų pakopoje, t.y.

¹ A.Mačiulis. Lietuvos architektai. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002.

² Lietuvos architektų rūmai tikrai padarė klaidą **projekto vadovus pavadindami atestuotais architektais** ir išduodami tai patvirtinančius dokumentus. Todėl labai sunku ginčytis su Lietuvos inžinierių sąjungos atstovais, kurie teigia, kad projekto vadovas yra vadybininkas, nepretenduojantis tapti architektu.

³ Studijų kryptis sudarančių sąrašas. Patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. V-222

⁴ ES direktyva 2005/36/EC (Directive 2005/36/EC on the Recognition of Professional Qualifications of the European parliament and of the council of september 2005).

magistrantūroje, nes yra atvejų, kai architektūros magistro kvalifikacinį laipsnį gauna studentai, studijavę kitose studijų programose⁵ arba nebaigę pagrindinių (bakaluro) architektūros studijų⁶. Todėl galima teigti, kad **architektas, architektūros magistras, projekto vadovas, projekto architektūrinės dalies vadovas ir projekto autorius nėra tapatūs dalykai**. Šią tezę bandysiu įrodyti.

Straipsnio tikslas – įvardinti ir metodiškai tiksliau suformuluoti šią problemą, nes be jos įvardijimo sunkiai įsivaizduojame, kaip išsiaiškinti profesionalaus architekto kompetencijos ribas ir parodyti priežastis, kodėl toks nekonkretus architekto profesijos turinys.

Straipsnyje nekomentuojama menotyra kaip tiriamoji ir meno propagavimo veikla, bet nagrinėjami nelogiški mokslo klasifikatoriaus aspektai, sudarantys galimybes labai siaurai interpretuoti architekto profesiją.

Tokiu pat aspektu komentuojamas ir teritorijų planavimas, kuris suprantamas kaip teisinis interesų derinimo ir veiklos reglamentavimo mechanizmas, kas iš esmės skiriasi nuo tradicinės urbanistikos, kurios objektas erdvių ir struktūrinių dimensijų planavimas ir projektavimas. Straipsnyje atsiriboju nuo pseudourbanistų/planuotojų, kurie miestą planuoja tokiais pat metodais, kaip sovietiniais laikais buvo planuojamas „liaudies ūkis“.

ARCHITEKTO SAMPRATA

Realus architekto profesijos turinys yra „atskiestas“ įvairiausiomis traktuotėmis, nesusijusiomis su formos ir erdvės modeliavimo menu ir mokslu. Studijos menų srityje architektūros kryptyje (pagrindinių ir magistrantūros studijų programa „Architektūra“) tikram architektui profesionalui yra būtina sąlyga, bet nepakankama. Tai tik formali teisė pradėti profesinę veiklą architektūros srityje ir nieko daugiau. Būtinai praktiniai įgūdžiai, t.y. **architektas yra tas, kuris projektuoja, dalyvauja architektūriniuose konkursuose, turi realizuotų objektų. Apie kitokius architektus galima sakyti – „studijavo architektūrą“**.

Žymus rusų architektūros teoretikas A.Rappoport⁷ pašaipiai rašė, kad XXI amžiaus architektas yra neaiškaus pavidalo figūra – tai menedžeris, sociologas, metodologas, laisvas menininkas, okultinis mokytojas, atsitiktinis žmogus, avangardistas, tradicionalistas, urbanistas, kosmistas, idealistas, pragmatikas, romantikas ir t.t. Sąrašą galima tęsti toliau – juristas, vadybininkas, avantiūristas, politikas, demagogas, konformistas, kritikas ir t.t. Tokia profesijos charakteristika visai nereiškia universalumo, arba, kaip dabar madinga sakyti, tarpdiscipliniškumo. Tiesiog tai yra būdas egzistuoti „architektūros ir urbanistikos orbitoje“, neturint nė mažiausio supratimo apie architektūros ir urbanistikos profesinę veiklą. Todėl **akivaizdus poreikis iš naujo apibrėžti profesijos definiciją, įvardinti kas yra šios profesijos objektas, koks naudojamas instrumentarijus ir koks yra galutinis rezultatas**. Reikia atsakyti į klausimą – kas yra profesionalus architektas ir ar yra (o jeigu yra, nurodyti koks) skirtumas tarp architektūros bakaluro, architektūros magistro ir profesionalaus architekto? Ko vertas architektūros magistras, kuris neturi architektūros bakaluro laipsnio? Ką reiškia kvalifikacinis laipsnis menotyrininkas-architektas? Kas yra studentas, baigęs studijų programą „Inžinerinė architektūra“, kuriam suteikta inžinieriaus profesinė kvalifikacija, bet jis yra giliai įsitikinęs, kad yra pasirengęs dirbti architektūros srityje? Ką reiškia terminai „architektūros teoretikas“ ir „architektūros kritikas“, „architektūrologas“?

⁵ Pvz., baigus magistrantūros studijų programą „Architektūros istorija ir teorija“ (valst.kodas 62505M101, naujas valst. kodas 621U95001) nuo 2003 m. iki pat 2011 m. buvo suteikiamas **architektūros magistro** kvalifikacinis laipsnis, nors dėstomų modulių struktūra aiškiai rodė, kad tai nėra architektų rengimo studijų programa. Tik, įsikišus LR ŠMM, įstojusiems nuo 2010 m. suteikiamas kvalifikacinis **menotyros magistro** laipsnis.

⁶ Yra atvejų, kai architektūros magistro laipsnis suteikiamas studentams, kurie pagrindines (bakaluro) studijas baigė kitose studijų programose, pvz., „kraštovaizdžio architektūra“, „miestų statyba“.

⁷ <http://papardes.blogspot.com/2010/03/21.html>

Tokia architektūros profesinės kvalifikacijos interpretacijų gausa sukūrė situaciją, kuri yra tikras galvos skausmas Lietuvos architektų rūmams (LAR). LAR atestacinė komisija pastoviai gauna neaiškaus pobūdžio pseudoarchitektų prašymus suteikti jiems architekto profesinę kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus. **Aiški išvada – yra abejotinų studijų programų ir specializacijų, kurias pabaigę absolventai sukuria problemas profesiniam architektų cechui.**

Egzistuoja mechanizmas kaip susikurti veiklą be jokių architektūros amato požymių architektūros lauke. Todėl LAR turėtų atidžiai stebėti architektūros studijų procesą ir ypač studijų programų rengimą. Reikėtų pagaliau aiškiai įvardinti kas ir kokias studijų programas sukūrė ir kokios yra tų programų pasekmės. Tiesiog būtina atlikti studiją apie architektų rengimą Lietuvoje dėl dviejų priežasčių: 1) kartas nuo karto atvykstantys tarptautiniai studijų programų vertinimo ekspertai vertina tik studijų programą, jos struktūrą, bet visiškai nekomentuoja dalykų, susijusių su studijų programų realizavimo mechanizmu (valdymas, administravimas, valdymo kontrolė, mokyklos struktūra ir t.t.), dėstytojų kompetencija ir pan. 2) aukštosios architektūros mokyklos nepajėgios pačios objektyviai įvertinti mokykloje vykstančių procesų dėl painios interesų struktūros ir sovietinio mentaliteto, kurio dėka rimta ir objektyvi savianalizė traktuojama kaip didelė grėsmė susiklosčiusiai sistemai.

Aiškumas būtinas. Kitokiu atveju, chaosas garantuotas, nes dar niekada nebuvo taip akivaizdžiai šalia tikro profesionalaus architekto įsikomponavę apsišaukėliai, laiku sugebėję tapti architektūros magistras ir mokslų daktarais, bet neturintys jokio supratimo apie architektūrą. Tokių veikėjų pagrindinės veiklos sritys - neaiškios paskirties tarptautiniai ES projektai, seminarai, konferencijos, viešųjų ryšių akcijos, t.y. veikla nesusijusi su architektūra. Pvz., vieno tarptautinio projekto internetiniame puslapyje nurodomi tokie projekto vykdytojo/atestuoto architekto mokslo intereso sektoriai: *Miestų architektūros ir visuomenės sąveika, miestų planavimas ir projektavimas, visuomenės partnerystė ir dalyvavimas formuojant miestų architektūrą, planavimo reglamentavimas ir demokratija (?), miestų architektūros planavimo valdymas, miesto kultūra*. Belieka paklausti – kaip tai susiję su architektūra? Sąžiningas atsakymas būtų – pagrindinis interesas yra socialinių ir politikos mokslų srityse, todėl tai niekaip nesusiję su architektūra. Kitokiu atveju reikia išaiškinti terminus, nes neaišku kuo skiriasi tradicinis terminas *architektūra* nuo naujadaro *miestų architektūra*, ir kaip tai susiję su politine valdymo forma *demokratija*?

ARCHI-URBO-POPULIZMAS

Formos, erdviųjų struktūrų dimensija užgožiama antreiliais dalykais, pvz., pradedama komentuoti viena ar kita objekto savybė, t.y. dalykai, kurie iš tikrųjų yra siekiamybė, o ne realus projektavimo objektas. Pvz., dabar labai madingi terminai, kurie daugiau yra bendro pobūdžio deklaracijos, negu mokslinio naratyvo terminologija - *ekologiška architektūra, ekologiška urbanistika, žalia urbanistika*⁸, *subalansuota-darni-tvari architektūra, išmanusis miestas, humaniška aplinka, tvarus judrumas* ir t.t. Tokius terminus, kaip savotiškus burtažodžius vartoja politikai, viešųjų ryšių specialistai, valdininkai ir t.t. Tai yra paprasčiausias gudravimas, nes neįmanoma prieštarauti savaime suprantamiems dalykams, kad architektūra turi būti estetiška, pigi, ekologiška, humaniška, kontekstuali, taktiška, demokratiška, profesionali, moderni, efektyvi ir t.t. Lygiai taip pat nepaneigiami teiginiai, kad miestas turi būti kokybiškas, patogus, jausmus, saugus, žalias, ekologiškas, konkurencingas, bendruomeniškas ir t.t.

Durhamo universiteto taikomosios teologijos profesorius Philip Sheldrake savo straipsnyje „Dvasingumas mieste“⁹ komentuoja Anglijos bažnyčios Komisijos Miestų gyvenimo ir tikėjimo klausimams ataskaitą¹⁰. Philip Sheldrake rašo:

⁸ K.Masiulis savo straipsnyje „Žalioji kolona: kai nukrenta kaukės!“ sako, kad „žalia“ frazeologija yra pridengiamas politikavimas. Pavyzdžiu minimas žaliosios politikos institutas (steigėjas L.Balsys). <http://www.delfi.lt/news/balsuok2012/politikoakimis/kmasiulis-zalioji-kolona-kai-nukrenta-kaukes.d?id=59234729> (žiūrėta 2012-08-30)

⁹ Philip Sheldrake. Dvasingumas mieste. Naujasis židinys – Aidai. 2012-4

„Visa ataskaita stengiasi atsakyti į vieną klausimą: koks yra „geras miestas“? Joje vartojami tokie žodžiai kaip „aktyvus“, „daugialypis“ ir „įtraukiantis“, „saugus“, „gerai valdomas“, „jautrus aplinkosaugai“, taip pat turintis „aktyvią pilietinę visuomenę“, „branginantis gyventojus“ ir suteikiantis „galimybes visiems“, „pritraukiantis gerovės kūrėjus“, taip pat ir toks miestas, kuris „dalijasi gerove su kitais“, pakankamai mažas, kad išsitemtų žmogiškuose rėmuose. Trumpai tariant, tai vieta, kurioje žmonės ne tik egzistuoja, bet ir prie kurios yra prisirišę. Geras miestas leidžia žmogiškiems siekiams kurti ir duoti vaisių, neslopina jų ir neriboja vien iki pataikavimo sau“.

Idomiausia minėtoje citatoje tai, kad aiškus ir suprantamas žmogiškas tekstas nevadinamas mokslu. Lietuvoje tokį leksikoną dažniausiai vartoja politikai ir juos aptarnaujantys urbopopulistai. Kad tuo įsitikinti, tereikia paskaityti praktiškai bet kokio Lietuvos miesto strateginį planą, t.y. politinį dokumentą, kuris dažnai klaidingai traktuojamas kaip urbanistinis dokumentas. Jau nekalbu apie vadybinius, viešojo administravimo ir viešųjų ryšių tauškalus¹¹. Toks kalbėjimo būdas yra įtartinas architektūros srityje, nes tai yra indikatorius, kad kalbėtojas neturi tinkamos architektūrinės kompetencijos. Tikrai negirdėjau, kad žymiausi Lietuvos architektai kalbėtų tokiu populistiniu leksikonu.

Aplinkosauginių, paveldosauginių arba eksploatacinių aspektų eskalavimas yra išsigelbėjimas architektūriniam diletantams. Tokiu būdu **susiformavo nauja kasta – mokslų daktarai be monografijų ir architektai be kūrybinių projektų**. Jeigu anksčiau projektai buvo braižomi, tai dabar projektai yra rašomi. Tikras „nesėtų rugių žydėjimas“¹², nors esmė yra labai paprasta - architektūra yra arba profesionali (reiškia ir ekologiška, ir ekonomiška, ir ergonomiška ir t.t.), arba ne. Ir viskas. Kita veikla yra arba ne iš architektūros srities, arba paprasčiausias **archiURBOpopulizmas**.

Tokia situacija darosi reali problema. Profesinio atestavimo problemas Lietuvos architektų rūmai vienaip ar kitaip sprendžia, bet žymiai daugiau problemų yra architektūros studijų procese. Nekokybiškas studijų procesas tiesiog kuria naujas problemas – painiojami žanrai, ištrinamos architektūrinės kompetencijos ribos, iškreipiama architektūros autoriteto (meistro) samprata ir t.t. Atotrūkis tarp realios architektūros praktikos ir studijų didelis. Studijų procese neproporcingai didelė įtaka žmonių, neturinčių nieko bendra su architektūros praktika, bet vadinančių save architektūrologais, kultūrologais, menotyriminkais ir pan. Taip pat neaiški architektūrinė kompetencija dėstytojų, save vadinančių teritorijų planavimo specialistais. Tokiu atveju, aišku, kad **architektūros bakalauras ir magistras nebūtinai susijęs su realia praktine veikla, nes egzistuoja įvairiausių veiklų, kurioms nebūtina net minimali architekto profesinė kvalifikacija** – teritorijų planavimas, instaliacijos, viešinimas, parodų organizavimas, leidyba, kūrybinės dirbtuvės, videomenas, komunikacija, paveldosauga, aplinkosauga, gamtosauga, politika ir t.t. Jau nekalbu apie viešojo administravimo sektorių, kuriame galioja procedūrų, o ne profesinės kompetencijos logika.

ARCHITEKTŪROS MOKYMAS IR STUDIJOS ARCHITEKTŪROS MOKYKLOJE

Kartais teigiama, kad architektą sugadina rinka. Dalis tiesos yra, bet tiesa ir tai, kad dažnai turime reikalą su **išsilavinusia profesine negalia (educated incapacity)**¹³, už kurią yra atsakinga architektūros mokykla.

Mokymas ir studijos nėra sinonimai, nes galima studijuoti architektūrą ir būti absoliučiu architektūriniu diletantu. Praktiniai architektūrinio ir urbanistinio projektavimo pagrindai, instrumentai ir pagrindiniai kūrybos principai išdėstomi pagrindinėse (bakaluro) studijose. Be šito etapo neįmanoma kokybiška diskusija apie architektūrą. Tai reiškia, kad architektas yra profesija,

¹⁰ Faithful Cities: A Call to Celebration, Vision and Justice, London: Church House Publishing, 2006

¹¹ <http://www.balsas.lt/News/print/595001>. Z. Čepaitė: susikūrėme informacinį šiukšlyną.

¹² Aliuzija į žymųjį V.Bubnio romaną „Nesėtų rugių žydėjimas“. Vilnius: Vaga, 1976.

¹³ Richard Saxon terminas. <http://www.saxoncbe.com>

kuriai reikalingi tam tikri praktiniai įgūdžiai. Todėl šios profesijos gali išmokinti tik tas, kas pats ją moka.

Interpretacijos prasideda magistrantūros studijose, kurios savo esme yra dviprasmiškos. Iš vienos pusės, magistrantūros studijos architektūros kryptyje yra tolimesnis profesinių įgūdžių lavinimas, suteikiant studentui daugiau fundamentinių žinių architektūros ir urbanistikos mokslo srityje. Tai yra sekanti išsilavinimo pakopa, kuri angliškai kalbančiose šalyse apibūdinama kaip *education and improvement of professional skills*. Iš kitos pusės, magistrantūros studijose kalbama apie gretutines sritis (pvz., komunikacija, parodų organizavimas, videomenas, instaliacija, gamtosauga, paveldosauga ir pan.), kurioms nereikia architekto profesinių žinių. Tai yra *studies or self-education*, kas gali būti traktuojama kaip pasitobulinimo kursai. Pirmu atveju kalbame apie architekto profesiją, todėl dėstytojai turi būti aukšto lygio profesionalai, turintys didelį autoritetą ir praktinį patyrimą. Antras atvejis – turime reikalą su dėstytojais, kuriuos galima vadinti „generalistais“ (I.Laurs terminas), paprasčiau pasakius, tai yra žmonės, kurių žinios paviršutiniškos, bet interesų laukas labai platus. **Tai tikrai ne tie, kurie gali mokinti architektūros meno, atskleisti didžiąją kūrybos paslaptį, nes jų architektūrinė kompetencija neidentifikuota arba jos iš viso nėra.** Tokie gali dėstyti vieną ar kitą modulį, bet ne daugiau. Architektūros meistro ir pagalbinės disciplinos dėstytojo kompetencija yra skirtingos. Neveltui A.Rappoport sako, kad yra „*мастер архитектуры*“ ir „*мастер околосвещеских наук*“.

Kokioje srityje ir kokioje kryptyje vykdomos magistrantūros studijos priklauso nuo proporcijos tarp architektų ir „generalistų“. Tai jau yra architektūros mokyklos valdymo ir organizacinės struktūros klausimas. **Šiuo metu pastebima tendencija architektūros mokyklose kurti studijų programas srityse, nesusijusiose su menų (architektūros) studijomis.**¹⁴ Naujų studijų programų rengimas yra požymis, kad architektūros mokyklos yra akademinės rinkos dalyviai. Tai tikrai nežada nieko gero.

Jau minėtas A.Rappoport, kalbėdamas apie МАРХИ¹⁵ su apgailestavimu pažymi, kad architektūros mokymo procese egzistuoja beveidiškumas (*безликость*), nebėra orientacijos į meistrą, autoritetą. A.Rappoport teigia, kad architektūros mokykloje svarbiausia yra du dalykai - meistro mokymas ir aptarnaujančios disciplinos. Studijų programoje būtina išlaikyti tam tikrą proporciją tarp architektūros amato disciplinų ir bendro išsilavinimo disciplinų. Netinkamai organizuota architektūros studijų metu sukaupų žinių struktūra lengvai gali virsti informaciniu šiukšlynu. Taip pat A.Rappoport akcentuoja architektūros meistro svarbą, bet konstatuoja, kad neaišku kaip parenkamas meistras, nes yra sunaikintas ne tik lyderio institutas, bet ir lyderio atpažinimo mechanizmas. Ne mažiau svarbus ir meistro socialinio/meninio testavimo mechanizmas, nes tai tikrai nėra titulas iki grabo lentos.

Priklausomai nuo architektūros mokyklos vadovo profesinės ir mokslinės kompetencijos, architektūros mokyklos veiklos ir administravimo modelis gali kisti nuo profilineių padalinių struktūrinio modelio iki „biurokratinės piramidės“ atvejo. Tai yra svarbu, nes **kalbama ne apie esminę teorinių paradigmų kaitą skirtingais periodais, bet apie naujų kompetencijų, nesusijusių su architektūra ir urbanistika atsiradimą**¹⁶. Problema tame, kad neaišku, kas ir kaip nustato vienos ar kitos studijų programos poreikį. Kokybiško naujų specialybių poreikio identifikavimo mechanizmo nėra. Architektūros mokyklos būseną galima apibrėžti pagal Bruno Latour sukonstruotą kritikos galimybės algoritmą¹⁷.

¹⁴ Pvz., vyksta diskusijos dėl studijų programų socialinių mokslų srityje teritorijų planavimo kryptyje, bet net nebandoma rengti studijų programą „Urbanistinis projektavimas“ architektūros kryptyje.

¹⁵ МАРХИ - Maskvos architektūros institutas. Tai yra pagrindinė Rusijos architektų kalvė.

¹⁶ Kalbama apie naujų studijų programų, nesusijusių su architektūra atsiradimu. Ryškiausias tokios programos pavyzdys – magistrantūros studijų programa „*Miesto ir krašto planavimas*“ (socialinių mokslų sritis, viešojo administravimo kryptis, kvalifikacinis laipsnis – viešojo administravimo magistras), kuri veikė VGTU Architektūros fakultete nuo 2003 m. iki 2007 m.

¹⁷ Bruno Latour. Mes niekada nebuvo modernūs. Homo Liber. Vilnius, 2004. 40 psl.

ARCHITEKTŪROS MOKYKLA. ATSPIRTIES TAŠKAS	KRITIKOS GALIMYBĖ
Architektūra vieta pagal studijų ir mokslo klasifikatorių.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagal studijų klasifikatorių¹⁸ architektūros kryptyje yra kelios šakos (pastatų architektūra, urbanistinis projektavimas, kraštovaizdžio architektūra). 2. Mokslo klasifikatoriuje¹⁹ nėra architektūros krypties. Pagal mokslo klasifikatorių architektūra priklauso menotyros krypčiai (architektūra ir skulptūra). 3. Mokslo ir studijų klasifikatorių nesuderinamumas leidžia skirtingai interpretuoti architektūros ir urbanistikos mokslą. Skirtingos patirtys ir kompetencijos yra nesusikalbėjimo priežastis. Kriterijus – studijų programos pobūdis. Dėstomi moduliai turi atitikti studijų programoje numatytus dalykus, pvz. studijų programoje „Architektūra“ neturi būti dėstomi socialinių mokslų krypties dalykai, tokie kaip <i>rajoninis planavimas</i> ar <i>strateginis planavimas</i>.
Architektūra ir urbanistika - mokslas, menas, praktinė veikla	Bendro sutarimo nėra, to įrodymas vykstantys ginčai dėl studijų ir mokslo klasifikatorių, bet tikras diskusijų turinys glūdi kažkur tarp menotyros, dailėtyros, komunikacijos, viešųjų ryšių, viešojo administravimo, vadybos, valdymo ir architekto profesijos.
Menotyra	Pagal studijų klasifikatorių menotyra nėra architektūros studijos. Pagal klasikinę mokslo sampratą menotyra nėra mokslas. Šioje vietoje tinka citata: <i>Griežtai kalbant, humanistika ne tik nėra vienas iš technomokslų – tai apskritai nėra joks mokslas, o veikiau tam tikra akademinų disciplinų grupė. Šiuo požiūriu netgi nėra korektiška humanitarines disciplinas vadinti humanitariniais mokslais, nes šiaip jas pavadindami mes ir pačius humanitarus pradedame laikyti mokslininkais, o jų darbus nejučia imame vertinti pagal technomokslams taikomus kriterijus...</i> ²⁰
Architektūrologija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Siauroji architektūrologijos samprata. Architektūrologija - architektūros istorija, teorija ir kritika²¹. Pagal tokią sampratą architektūros teorija yra viskas, išskyrus amatą, t.y. architekto profesiją, o architektūros kritika suprantama kaip literatūrinės veiklos atmaina, kas gali būti traktuojama kaip „<i>literature about architecture</i>“. 2. Universalioji architektūrologijos samprata. Architektūrologija – mokslas, kuris nagrinėja architektūros kūrimo ir erdvinio konstravimo principus, metodus, instrumentus, standartus²². Pagal šią sampratą komentuojami visi architektūros ir urbanistikos diskurso aspektai – ideologija, kūrybos procesas, instrumentai, priemonės, principai, rezultatas ir t.t.
Architektūros mokykla	Neaišku, ar architektūros mokykla yra tik formali mokymo įstaiga ar tam tikrų architektūros ir urbanistikos idėjų avangardas.
Architektūros mokyklos vadovas (AMV) – administratorius ar mokslininkas?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Neidentifikuota AMV kompetencijos samprata. Neaišku, ar AMV yra profesinis ir žmogiškas autoritetas ar tiesiog administratorius, kurį skiria rektorius. Todėl neaišku, ar AMV yra rimtas architektūros profesionalas ar pagrindinis kompetencijos rodiklis yra formalus mokslo laipsnis, bet profesinė kompetencija nebūtina. 2. Neaišku ar reikalinga architektūrinės ir akademinės bendruomenės nuomonė ir pritarimas, skiriant AMV.
Autoriteto samprata	Internetas iš esmės pakeitė autoriteto sampratą. Šiuo metu tai nesusiję su legitimuotu hierarchinės sistemos vadovu, todėl architektūros mokslo

¹⁸ Studijų kryptis sudarančių sąrašas. Patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. V-222

¹⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 14 d. įsakymas Nr. V-231

²⁰ Naglis Kardelis. Pažinti ar suprasti? Humanistikos ir gamtotyros akiračiai. VŠĮ „Naujasis židinys – Aidai“, 2008, p.105. \

²¹ A.Samalavičius. Architektūrologija / Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros problemos (sudarytojas G.Viliūnas) / Vilnius, LII leidykla 2004, psl 71-78

²² Vladas Stauskas. Kai kurie šiuolaikinės architektūrologijos aspektai.

http://www.tpa.vgtu.lt/upload_zur/tpa_vol33_priedas_270-278_stauskas.pdf

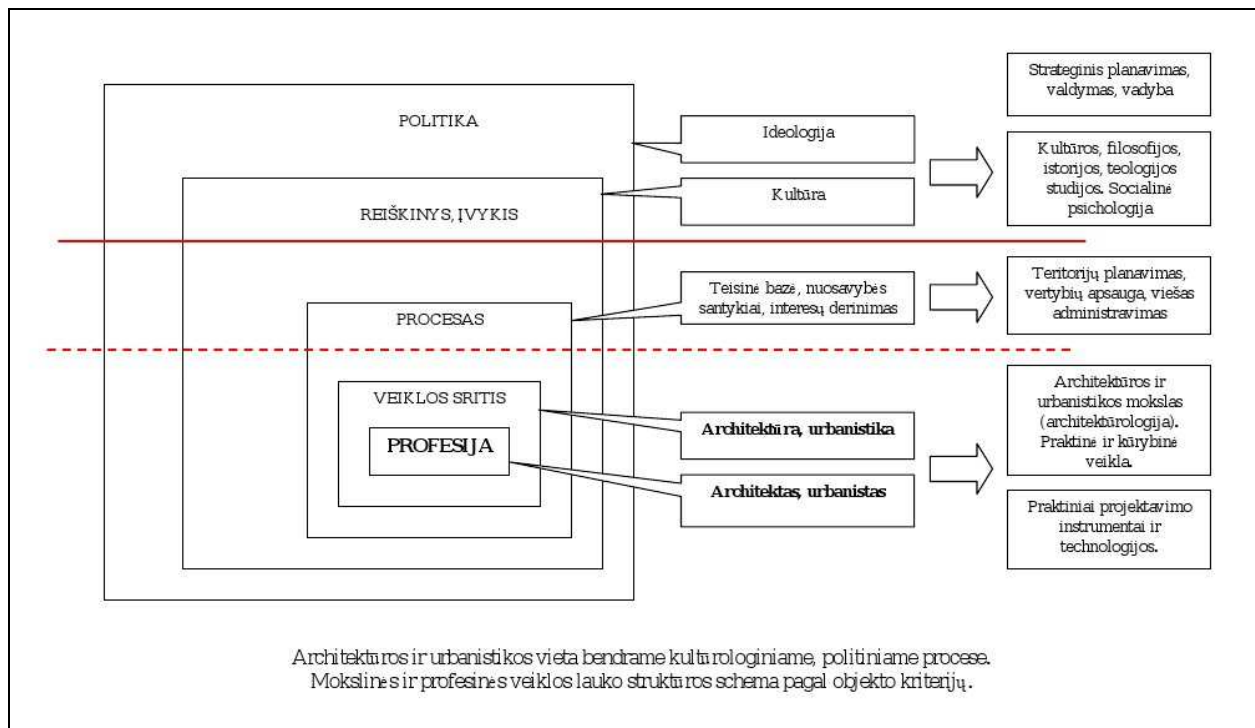
	autoritetas nėra susijęs su pareigomis, laipsniais ir titulais. Realus autoritetas yra virtualioje erdvėje arba horizontaliame profesiniame lauke, o ne konkrečiame kabinete.
Hierarchinė valdymo sistema	AMV viską sprendžia vienašališkai, jokios kontrolės, jokio skaidrumo. Realus AMV veiklos vertinimas yra socialiniuose tinkluose, o ne formaliose ataskaitose. Motyvacijos sistema iškreipta, jeigu architektūros mokyklos struktūrinis modelis pagrįstas padalinių lygiavos principu, o visi valdymo svertai sukonzentruoti viename padalinyje.
Architektūra ir urbanistika profesinėje spaudoje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagrindinė architektūros mokslo ir meno produkcija bei aktualijos labiau atsispindi internetiniuose portaluose, profesionalioje spaudoje, negu legitimuotose mokslo žurnaluose. 2. Vši „Architektūros fondas“, portalai www.statybupilotas.lt, www.archata.lt, www.architektusajunga.lt, www.architekturumai.lt labiau atspindi architektūros ir urbanistikos procesus. Tokią veiklą galima vadinti formalizuoto mokslo alternatyva. 3. Profesinėje erdvėje (ypač virtualioje) dominuoja žymiai profesionalesni ir aktualesni tekstai šiuolaikinės architektūros ir urbanistikos klausimais. 4. Daug rašo profesionalūs architektai, neturėdami jokių mokslinių laipsnių.
Dėstytojai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Architektūros mokykloje yra žmonių, kurie nėra architektai, todėl jų dalyvavimas studijų procese yra labai nežymus, o dažnai ir abejotinas. 2. Pasitaiko atvejų, kai architektūrinį projektavimą dėsto žmonės be praktinės patirties. 3. Daugelio dėstytojų mokslinės veiklos kokybė neįrodyta. Mokslinės veiklos produkcija nekonkreči.
Architektas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Architektūros mokyklos produkcija - architektūros bakalauras, architektūros magistras. 2. Architekto profesinės kvalifikacijos reikalus sprendžia Lietuvos Architektų rūmai (LAR). Atestavimo faktas rodo, kad LAR nepasitiki architektūros mokyklų produkcija. 3. Architektas-kūrėjas lieka formalios profesinės legitimacijos procesų nuošalėje.
Doktorantūra	Doktorantūra yra procedūra ar mokslinio proceso etapas? Doktorantūra yra dalykas, kuriame labai svarbus juridškai reglamentuotas, formalizuotas procesas. Noras ką nors išsiaiškinti iš esmės yra antraeilis, o mokslinio atradimo galimybė, ko gero, iš viso neegzistuoja. Tai reiškia, kad doktorantūra daugiau yra juridinė procedūra, bet nebūtinai mokslinių tyrimų procesas. Doktorantūra – reiškinys, nesusijęs su architekto profesine kompetencija.

Kritikos galimybės žymiai sumažėtų, jeigu studijų procese architekto profesija nebūtų tapatinama su ideologija, jeigu būtų aiškiai skiriamas procesas nuo procedūros, verbalinė populistika nuo amato ir pan. Aiški mokslinės ir profesinės veiklos lauko struktūra padėtų atsakyti į klausimą: kokį specialistą rengia architektūros mokykla – kūrėją, turintį tvirtus profesijos pagrindus ar archiURBOPopulistą?

Strateginis klausimas – kokią produkciją (t.y. kokio lygio architektus) gali išleisti architektūros mokykla, sukonstruota jėgos, t.y. „biurokratinės piramidės“ principu. Atsakymas – architektai bus parengti pagal mokyklos vadovo individualią nuomonę, kas gali visai nesutapti su visuotinai priimta kokybiško architekto samprata. Kodėl tokia schema turi galimybę funkcionuoti? Atsakymas aiškus – tik „biurokratinės piramidės“ pagalba galima daryti įtaką studijų programų turiniui, būnant kitos kompetencijos lauke, tik taip galima dalyvauti architektūros studijų procese, formaliai būnant kitoje, pvz., socialinių mokslų srityje (teritorijų planavimas, komunikacija), arba humanitarinių mokslų srityje (menotyra), neturint jokių architekto profesijos įgūdžių ir kompetencijos.

Kalbant apie architektūros ir urbanistikos studijas, aišku viena, kad tai yra sudėtingas procesas. Architektūros ir urbanistikos amato gali išmokinti tik aukšto lygio profesionalas. Tai daug laiko ir pastangų reikalaujantis darbas, nes dirbama individualiai, su konkrečiu studentu, o ne su

masine auditorija. Kitokiu atveju galima kalbėti apie universitetinę biocenozę, kur architektų rengimas nėra veiklos prioritetas.

Kadangi daugelis universitetų orientuojasi į paslaugų teikimą, todėl paprasčiausias būdas išlikti verslo logikos lauke – nužeminti reikalavimus universitetiniam išsilavinimui, palengvinant studentams galimybes gauti universitetinių studijų baigimo diplomą. **Tokiu atveju galutinai aišku, kad architektūros bakalauras ir architektūros magistras nėra tinkamai parengti profesinei veiklai.**

1999 metais 29 Europos šalių ministrai, atsakingi už aukštąjį mokslą, susirinkę Italijoje Bolonijos universitete numatė gaires dėl bendros Europos aukštojo mokslo erdvės sukūrimo ir Europinio aukštojo mokslo sistemos stiprinimo ir plėtojimo pasauliniu mastu. Bolonijos deklaracijoje²³ suformuluoti pagrindiniai siekiai turėjo būti įgyvendinti iki 2010 metų. Tačiau dabar tampa aišku, kad kai kurie esminiai dalykai liko neįgyvendinti. Įvairūs tyrimai atskleidžia, kad universitetinių studijų kokybė kai kuriose šalyse yra smarkiai smukusi, netgi matuojant pagal pačius minimaliausius kriterijus.

Europos architektų taryba (EAT) perspėja apie pavojų, pamažu augantį daugumoje šalių, kurių akademinėse mokyklose veikia Bolonijos akademinio lygio vertinimo sistema (skaičiuojami kreditai). Mat, čia dominuoja kiekybinis vertinimas, o EAT manymu, **su viešuoju interesu susijusių profesijų parengime būtina rūpintis ir studijų kokybe.** Taip pat EAT skelbia pavojų, kad nuo valdžios kontrolės išsilaisvinusios aukštosios mokyklos, papuolė į rinkos spąstus, vis labiau pasiduodančios iš išorės primetamiems poreikiams, kurie kelia grėsmę profesijų rengimo kokybei²⁴.

Panašiai kalba ir Lietuvos rektorių konferencijos prezidentas, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) rektorius prof. R.Žaliūnas: „Lietuva turi apsispręsti, ko siekia - **ar masinio aukštojo išsilavinimo, kaip yra dabar, ar elitinio universitetinio išsilavinimo tik pačiai gambiausiai visuomenės daliai.** Reikia ne orientuotis į masiškumą, bet siekti aukštesnės kokybės, išgryninant

²³ www.bologna-berlin2003.de

²⁴ <http://www.architekturumai.lt/pages/posts/eat-rupi-architektu-profesijos-rengimo-kokybe-69.php>; žiūrėta 2012-08-20

*studijų programos, optimizuojant universitetų tinklą ir aiškiai įvardijant, kad universitetuose gali studijuoti tie, kurie ne tik nori, bet ir geba*²⁵.

Šita logika tinka ir architektūros mokykloms. Reikia apsispręsti – ar rengiame architektus, ar išduodame diplomus, studijavusiems architektūrą. Šias iš pirmo žvilgsnio labai panašias alternatyvas skiria vienas kriterijus – **kokybė**.

Užsakovas buržuazijos asmenyje dar XIX amžiuje suprato, kad architekto-demiurgo laikai praėjo. Architektas pats to nesuvokdamas tapo priedėliu prie verslo ir politikos kombinacijų, o galų gale pats tapo verslininku. Todėl architekto profesinė kompetencija turi judėti tam tikra trajektorija link ilgaamžės ir labai prasmingos vertės kūrimo, suvokiant ekonomikos, socialumo ir aplinkos specifinius aspektus. Architekto kūrybos objektas nebe meninė forma, o ilgalaikė socialinė, kultūrinė vertė. Kitokių atveju galima konstatuoti, kad architekto profesijos turinys pasiekė neregėtas seklumas.

²⁵ R.Žaliūnas: optimalu būtų turėti po tris universitetus Kaune ir Vilniuje
<http://www.delfi.lt/news/daily/education/rzaliunas-optimalu-butu-tureti-po-tris-universtitetus-kaune-ir-vilniuje.d?id=59388521#ixzz24jJcr1N2> (žiūrėta 2012-08-27, 10:36)